

زنان واقف

آثار تاریخی اصفهان

محقق و پژوهشگر: عفت خوشنودی

سرشناسه	: خوشنودی، عفت، ۱۳۵۹ -
عنوان و نام پدیدآور	: زنان واقف آثار تاریخی اصفهان / محقق و پژوهشگر عفت خوشنودی.
مشخصات نشر	: اصفهان: کانون پژوهش، ۱۳۸۹.
مشخصات ظاهری	: ۲۰۰ ص.
شابک	: 978-600-5287-51-6
وضعیت فهرست نویسی	: فیبا
موضوع	: موقوفه‌ها -- ایران -- اصفهان
موضوع	: زنان نیکوکار -- ایران -- سرگذشتنامه
موضوع	: ایران -- تاریخ -- صفویان، ۹۰۷ - ۱۱۴۸ ق. -- زنان
زده بندی کنگره	: ۱۳۸۹ خ ۷۲۵ ص / DSR ۲۰۰۱
زده بندی دیویی	: ۹۵۵.۹۳
شماره کتابشناسی ملی	: ۲۰۷۹۵۲۸

زنان واقف آثار تاریخی اصفهان

مؤلف: عفت خوشنودی

ناشر: کانون پژوهش

نوبت چاپ: اول ۱۳۸۹

شمارگان: ۱۰۰۰ نسخه

چاپ: اصفهان

شابک: ۹۷۸ - ۶۰۰ - ۵۲۸۷ - ۵۱ - ۶

قیمت: ۶۰۰۰ تومان

کلیه حقوق محفوظ است.

فهرست مطالب

۱۳.....	مقدمه
	فصل اول
۱۶.....	وقف در قرآن
۱۸.....	وقف در سیره‌ی پیامبر (ص) و ائمه معصومین (ع)
۲۱.....	وقف در مذاهب و کشورهای مختلف
۲۳.....	وقف در ایران پیش از اسلام
۲۵.....	وقف در ایران پس از اسلام
۲۹.....	وقف در اصفهان
۳۳.....	وقف در بین زنان اصفهان
	فصل دوم
۴۳.....	معرفی زنان واقف آثار تاریخی اصفهان
۴۴.....	۱- آقا سلطان

- ۲- افتخار اعظم مسعود ۴۶
- ۳- افتخار الملک ۴۷
- ۴- افتخار الدوله ۴۸
- ۵- پری خان خانم ۴۹
- ۶- حاجیه شاه خانم ۵۰
- ۷- حبیبه بیگم ۵۱
- ۸- حوا بیگم ۵۲
- ۹- حوری نام خانم ۵۳
- ۱۰- حوری جهان بیگم ۵۵
- ۱۱- خانم سلطان ۵۶
- ۱۲- دختر باقر ۵۷
- ۱۳- دده خاتون ۵۸
- ۱۴- دلارام خانم ۵۹
- ۱۵- رحیمه خاتون ۶۰
- ۱۶- زهرا خانم ۶۱
- ۱۷- زینب بیگم اردستانی ۶۲
- ۱۸- سلطان بخت آغا (سلطان آقا بانو) ۶۳
- ۱۹- شاه بیگم ۶۵
- ۲۰- شاهمیر خانم ۶۶

۶۷..... ۲۱- شهربانو خانم

۶۸..... ۲۲- صاحب سلطان

۶۹..... ۲۳- عزت النساء

۷۰..... ۲۴- مادر شاه سلطان حسین

۷۱..... ۲۵- مریم بیگم

۷۲..... ۲۶- ملکه خاتون

فصل سوم

۷۳..... معرفی آثار تاریخی زنان واقف اصفهان

بخش اول:

۷۴..... مدارس

۷۸..... الف) مدارس دایر و دارای وقف نامه

۱۱۱..... ب) مدارس تخریب شده و فاقد وقف نامه یا کتیبه

بخش دوم

۱۲۲..... مساجد

۱۲۵..... الف) مساجد دایر و دارای وقف نامه یا کتیبه

۱۴۱..... ب) مساجد تخریب شده و فاقد وقف نامه یا کتیبه

بخش سوم

۱۴۲..... بقعه ها و امامزادگان

۱۴۳..... بقعه ها و امامزادگان

بخش چهارم

سنگاب‌ها ۱۵۷

سنگاب‌ها ۱۵۸

۲- سنگاب امامزاده اسماعیل ۱۶۴

بخش پنجم

بازار و بازارچه ۱۶۶

بازار هنر (بازارچه بلند) ۱۶۶

بازار ۱۶۷

بازارچه ۱۷۰

بازار هنر (بازارچه بلند، بازار شاهی) ۱۷۳

بخش ششم

حمام‌ها و گرمابه‌ها ۱۷۵

حمام‌ها و گرمابه‌ها ۱۷۶

الف) حمام‌ها و گرمابه‌های دایر ۱۷۹

ب) حمام‌ها و گرمابه‌های تخریب شده ۱۸۱

بخش هفتم

تیمچه ۱۸۳

تیمچه حوابیگم ۱۸۴

بخش هشتم

کاروانسرا ۱۸۶

الف) کاروانسراهای دایر ۱۸۹

ب) کاروانسراهای تخریب شده ۱۹۶

بخش نهم

قصر ۱۹۸

بخش دهم

سرا ۲۰۲

فرق بین کاروانسرا و سرا ۲۰۳

بخش یازدهم

نسخ خطی ۲۰۷

۱- قرآن رحلی ۲۰۸

۲- ۹۰ جلد کتاب دینی ۲۰۹

فهرست منابع و مآخذ ۲۱۰

فهرست موقوفات ذکر شده در این کتاب ۲۱۴

مقدمه

انسان موجودی است اجتماعی که رشد و تکامل آن در گرو زندگی جمعی و تعاون و همکاری با دیگر هموعانش می‌باشد. جوامع انسانی اگرچه از نظر فرهنگی و اجتماعی بسیار متفاوت و گوناگونند، ولی نمی‌توانند بدون تعاون و همیاری و مشارکت افراد و اعضای جامعه به حیات خود ادامه دهند. به همین دلیل در طول تاریخ، انسان‌ها کوشیده‌اند جهت حفظ بقای جامعه، ساز و کارهای مناسبی برای همیاری، تعاون و مشارکت بوجود آورند.

وقف رami توان عمومی‌ترین پدیده‌ی تعاون، همکاری و مشارکت بشری دانست که از قدیمی‌ترین دوره‌های تاریخی، در جوامع مختلف وجود داشته است و پس از اسلام با تأثیرپذیری از جهان‌بینی اسلامی به صورت استوار و جهت‌دار مطرح شده و همچون چشمه‌سار خیرخواهی خدایسندانه و مردم‌گرایانه در زمینه‌های مختلف به جریان خود ادامه داده و می‌دهد.

در امر وقف، علاوه بر ماندگاری نام واقف و موقوفات او، دیوارهای تنگ فردگرایی فرو می‌ریزد و بعد غیرخواهی و مردم‌گرایی به قدری گسترش می‌یابد که مرزهای عقیده ملیت را نیز پشت سر می‌گذارد. احساس مسئولیتی خودجوش و به دور از هرگونه الحاح و اجبار در قبال تأمین محترمانه‌ی رفاه نسبی دیگر هموعان و مصداق «خیر الناس انفع الناس» در امر وقف عینیت پیدا می‌کند و نه تنها به عنوان پشتوانه اقتصادی نظام اسلامی محسوب می‌شود بلکه در تحدید تکاثر، کم کردن فاصله‌ی طبقاتی و نهایتاً تأمین عدالت اجتماعی نقش مؤثری را ایفا می‌کند.

در مجموع به وسیله‌ی سنت حسنه‌ی وقف؛ مالکیت خصوصی به نوعی مالکیت عمومی تبدیل می‌شود و به واسطه‌ی آن مراکز مختلف دینی، مذهبی، آموزشی، فرهنگی، بهداشتی و اقتصادی ایجاد می‌گردد که نقش مؤثری در توسعه فرهنگ، تاریخ، اقتصاد و مهم‌تر از آن عدالت اجتماعی در جامعه ایفا می‌کند.

متأسفانه امر وقف کمتر از سایر پدیده‌های دیگر اجتماعی مورد عنایت محققان و دانشمندان قرار گرفته است و کتب و رسالاتی که در باب این سنت حسنه نگاشته شده بسیار ناچیز است.

آنچه راجع به وقف و آثار موقوفه در عصر اسلامی ایران در حال حاضر وجود دارد بیانگر این مطلب است که این آثار از دوران آل بویه، سلجوقیان و دیلمیان رشد یافته و در دوره‌ی صفویان به اوج خود رسیده است. علت رشد فزاینده‌ی آثار موقوفه در دوره‌ی صفویان رواج و گسترش فرهنگ تشیع در ایران اسلامی می‌باشد و به علت اینکه پایتخت این دولت اسلامی در شهر تاریخی اصفهان واقع گردیده بود بیشترین آثار موقوفه‌ی این خاندان در این شهر قرار گرفته است.

طبق اسناد و مدارک موجود از امور وقفی مربوط به دوره‌ی صفویان بیشترین درصد واقفان این دوره شاهزادگان، درباریان، حکمرانان و وزراء علم دوست و خیراین خاندان بودند که با انگیزه‌های مختلف و با اهداف خدایسنده، بیشتر یا تمام اموال خود را در جهت منفعت رسانی به عامه‌ی مردم خصوصاً قشر محروم جامعه وقف نموده‌اند.

بر اساس آمار به دست آمده از میان واقفان دوره‌ی صفویه که بیشترین موقوفات ایران از این خاندان به شمار می‌آید حدود یک سوم موقوفات مربوط به زنان عصر صفویه می‌باشد که این امر نشان دهنده‌ی کثرت مشارکت زنان اصفهانی در امور خیریه به خصوص سنت حسنه‌ی وقف می‌باشد.

ما در این کتاب سعی نموده‌ایم با محور قراردادن امر «وقف» و اهمیت آن در پیشبرد اهداف نظام مقدس جمهوری اسلامی ایران، با معرفی زنان واقف آثار تاریخی اصفهان ضمن بیان شرح حال و زندگانی این زنان خیر به معرفی آثار تاریخی وقفی آنان که به عنوان میراث تاریخی و فرهنگی؛ نقش مؤثری در جهت دهی به اهداف اسلامی، مذهبی، فرهنگی و اجتماعی در عصر صفویه داشته است بپردازیم تا مردم خیر و انسان دوست به ویژه بانوان ما در عصر حاضر با الگو قراردادن این زنان و با عنایت به سنت حسنه‌ی وقف و تأثیرات بی‌شمار آن بر تاریخ، فرهنگ و تمدن اسلامی و پیاده کردن این امر خدایسنده و سنت نیکو در جامعه، تأثیر به سزایی در گسترش فرهنگ دینی و مذهبی ایران اسلامی و هموار کردن راههای توسعه‌ی اقتصادی و پیاده کردن عدالت اجتماعی داشته باشند.